

COVER STORY

κείμενο
ΑΘΩΣ
ΔΗΜΟΥΛΑΣ

φωτογραφίες
ΒΑΓΓΕΛΗΣ
ΖΑΒΟΣ

ΤΟ ελληνικό κόμικ ανθίζει

1800 / Θ. Καραμπάλιος

Αφού τραυματίστηκε, ζητάω εγώ από τον Ταγματάρχη άδεια, αφήνω το πολυβόλο σε έναν πόντιο -Αγγεζίδης λεγόταν- και ξεκινώ να κατεβάσω τον θείο σας τον Τάσο τραυματία στο Μπόγραδετς μέσα στην πολιτεία, πολιτεία είναι το Μπόγραδετς.

Ξημέρωμα ο Θεός τη Μερα / Τ. Ζαφειριάδης, Θ. Πέτρου

Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου / Α. Δαρλάση, Δ. Μαστώρος

Γρα-Γρου / Τ. Ζαφειριάδης, Γ. Παλαβός, Θ. Πέτρου

Η ΣΥΝΕΚΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΡΙΝΕΤΑΙ ΝΩΣΤΗΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΘΩΣ ΥΠΟΘΕΤΑΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΠΕΡΙΒΑΛΟΝΤΑ ΜΗ ΡΥΘΜΙΖΟΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑ.

ΤΕΛΟΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ.

Γυμνά οστά / Δ. Παπαμάρκος, Κ. Cob

Μια περιήγηση στη δραστήρια κοινότητα

των Ελλήνων

κομικάδων,

που αλλάζει,

μεγαλώνει

και θέλει να

μεγαλώσει ακόμα

περισσότερο.

ΟΧΙ ΣΤΟΝ ΤΑΦΟ ΤΟΥ ΠΑΠΠΟΥ ΜΟΥ, ΡΕ ΜΑΛΑΚΙΕΜΕΝΑ!

Μέρες λατρείας / Γ. Γούσης, Π. Πανταζής

ΚΟΝΤΑ!

ΕΠΕΣ!

ΚΟΝΤΑ Ο ΕΝΑΣ ΣΤΟΝ ΑΛΛΟΝ!!

ΜΑΓΙΣΤΡΑΕΣ!

Ληστές / Γ. Γούσης, Γ. Ραγκός

Ο καρπός σ' αμυγδαλάκι απόδωκε τ' αμυγδαλάκι της θάλας που αμυγδαλάει για το Σαμάρια.

21: Η μάχη της πλατείας / Solour

COVER STORY

ΧΑΖΕΥΩ ΤΙΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ COMICS γιατί ναι, έχουμε Ψηφιακό Μουσείο Comics, το ήξερε κανείς; Έχουμε και βιβλιοθήκη κόμικς (Athens Comics Library), βρίσκεται στον Ψυρρή, διαθέτει 2.500 τίτλους και οργανώνει ένα σωρό δράσεις. Υπάρχει και η Ακαδημία, που απονέμει κάθε χρόνο τα βραβεία της. Κι ένα φόρουμ (greekcomics.gr) με σχεδόν 10.000 μέλη. Σε λίγες μέρες ξεκινά το φεστιβάλ του Comicedom CON Athens, δίνοντας για τρεις μέρες χρώμα στην πόλη. Και, πάνω απ' όλα, έχω δίπλα μου μια στοίβα με ελληνικές εκδόσεις. Ξεφυλλίζω το 21: *Η μάχη της πλατείας* (εκδ. Ίκαρος) του Solour, μια συγκλονιστική δουλειά που συνδέει την ιστορία μας με το σήμερα· θα μπορούσε και θα έπρεπε να βρίσκεται σε κάθε βιβλιοθήκη. Παίρνω στα χέρια μου τον sci-fi μύθο *Γυμνάστιά* (εκδ. Polaris), που υπογράφουν οι Δημοσθένης Παπαμάρκος και Kanellos Cob. Χάνεται το μυαλό και το μάτι. Διαβάζω το πολύ συγκινητικό *Ξημέρωσε ο Θεός τη μέρα* (εκδ. Πατάκη) του Γάσου Ζαφειράδη και του Θανάση Πέτρου, και το έπος των *Ληστών* (εκδ. Polaris) του Γιώργου Γούση και του Γιάννη Ράγκου, χαμογελάω με την ευρυσία των φρέσκων *Κουραφέκνυδρων* του Αντώνη Βαβαγιάννη, με τα απίθανα σχέδια του Tomek. Η ελληνική σκηνή ανθίζει. Ανθίζει, όμως, ή απλώς αλλάζει;

ΤΕΧΝΗ

κόμικ

Σίγουρα βρίσκεται σε μια νέα φάση. Συμβαίνουν πράγματα και συμβαίνουν οργανωμένα, οι εκδόσεις είναι πολλές και καλές, υπάρχει ταλέντο, υπάρχει διάθεση. «Είναι πολύ περισσότεροι πλέον οι άνθρωποι που κάνουν κόμικ, όπως και αυτοί που τα εκδίδουν», μου λέει ο Λευτέρης Σταυριανός, εκδότης της Jemma Press. «Κάποτε υπήρχε η *Βαβέλ*, το *Παρά Πέντε* και όλα όσα έβγαζαν στο περίπτερο. Σήμερα το κόμικ είναι περισσότερο είδος βιβλιοπωλείου». Σε αυτό βεβαίως έχει παίξει ρόλο και η εμπλοκή των μεγάλων οίκων, όπως ο Ίκαρος, ο Πατάκης, το Μεταίχμιο κ.ά., που δεν εξειδικεύονταν στο κόμικ, αλλά σήμερα εκδίδουν δουλειές Ελλήνων δημιουργών. «Ένας κομίστας δεν νιώθει σήμερα στο περιθώριο, τουλάχιστον σε σχέση με παλιότερα, που το κόμικ ήταν κάτι άγνωστο και παρακμακό», μου λέει ο Γιώργος Γούσης. «Αρκετοί δημιουργοί είναι πλέον αναγνωρισμοί, καλλιτέχνες με προσωπική ταυτότητα. Δεδομένων των συνθηκών, η ελληνική σκηνή βρίσκεται σε καλό σημείο». Οι συνθήκες είναι οι εξής: το κοινό στην Ελλάδα είναι εκ των πραγμάτων μικρό και, επίσης, όσο κι αν είναι παρωχημένο να συζητάμε ότι τα κόμικς δεν τελειώνουν στον Μίκι Μάους ή στον Σούπερμαν, στη συνείδηση μιας σημαντικής μερίδας του κοινού εξακολουθεί να είναι ένα είδος για παιδιά, εφήβους ή, τέλος πάντων, ανθρώπους με ένα ειδικό ενδιαφέρον.

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΩΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ
Για τι πράγμα μιλάμε, όμως, όταν μιλάμε για την ελληνική σκηνή; Υπάρχει κάτι που συνδέει τις νέες δουλειές, εκτός από την καταγωγή και τη γλώσσα των δημιουργών τους; Φαίνεται πως όχι. Κοιτάζω τα «καλύτερα κόμικς» όπως προέκυψαν από τα ελληνικά βραβεία την τελευταία τριετία: μια βυζαντινή περιπέτεια φαντασίας (*Ψηφιδωτό*, εκδ. Jemma Press, Ζαφειριάδης-Χριστούλιας), ένα δυστοπικό αμερικανικό πολιτικό θρίλερ (*Shark Nation*, εκδ. Χαραμάδα, Δερβενιώτης), μια ατμοσφαιρική βορειοελλαδίτικη ιστορία (*Γρα-Γρου*, εκδ. Ίκαρος, Παλαβός-Ζαφειριάδης-Πέτρου). Περισσότερες διαφορές βρίσκει κανείς παρά ομοιότητες. «Είναι τεράστια η ποικιλία», μου λέει ο Τάσος Ζαφειριάδης, από τους παλιούς πλέον στον χώρο, με μια σειρά διακρίσεων πρωτίστως για τα κείμενά του. «Υπάρχει ποικιλία σε μορφολογικό και υφολογικό επίπεδο, στο σχέδιο και στο σενάριο, δεν ξέρεις τι να περιμένεις, υπάρχουν

επιρροές από παντού, βγαίνουν υπερηρωικά κόμικς, στριπ χιουμοριστικά, ιστορικά, αυτοβιογραφικά, ακόμα και μάνγκα».

Μάνγκα, ε; «Αυτά διαβάζει περισσότερο η νέα γενιά», μου λέει ο Θανάσης Πέτρου, που διδάσκει κόμικς στο σχετικό τμήμα του ΑΚΤΟ και έρχεται σε επαφή με τις προτιμήσεις των νεότερων. «Διαβάζουν μάνγκα, κυρίως online, και τα μείνστριμ τα αμερικάνικα». Θεωρεί πως αυτό που συμβαίνει σήμερα είναι μια «χαρτογράφηση», ότι οι νέες εκδόσεις ξεφεύγουν από το αυστηρό κοινό των κομικαδών. «Ξεκαθαρίζει το τοπίο, ο καθένας χτίζει το κοινό του, ξεχωρίζει ποιος κάνει τι και πού απευθύνεται, εγώ, για παράδειγμα, δεν θα κάνω ένα κόμικ με υπερήρωες, ούτε αυτός που διαβάζει μάνγκα θα ασχοληθεί με τη δουλειά μου για τον Χαλεπά». Αναφέρεται στη βιογραφία του Γιαννούλη Χαλεπά (εκδ. Πατάκη), που κυκλοφόρησε σε συνεργασία με τον Δημήτρη Βαννέλη. Τον ρωτώ αν μια τέτοια έκδοση θα έβρισκε κοινό πριν από 10-15 χρόνια. «Όχι μόνο δεν θα έβρισκε», μου λέει, «αλλά δεν θα τυπωνόταν καν, οι εκδότες θα το απέρριπταν, όμως ούτε κι εμείς θα το κάναμε, τέτοιες εκδόσεις δεν θα υπήρχαν πριν από 10-15 χρόνια».

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Μπορεί να μην υπάρχουν, λοιπόν, κοινά χαρακτηριστικά ή κάποιο ενιαίο ρεύμα, ωστόσο υπάρχουν τάσεις – μία από τις πιο ξεκάθαρες, σε επίπεδο θεματολογίας, είναι αυτή του ιστορικού graphic novel. Ίσως έχουν παίξει ρόλο και οι επέτειοι, που εσχάτως μας έκαναν να κοιτάζουμε στο παρελθόν. «Τα ιστορικά κόμικς είναι πράγματι ένα κομμάτι που έχει εισαχθεί τελευταία, έρχονται καινούργιοι δημιουργοί που εξερευνούν το μέσο, δανείζονται στοιχεία από την ελληνική ιστορία και την παράδοση», μου λέει ο κ. Σταυριανός.

Ένας από τους καινούργιους δημιουργούς είναι ο Θανάσης Καραμπάλιος, που υπογράφει το *1800* (Jemma Press), ετοιμάζοντας αυτή τη στιγμή το έκτο μέρος της σειράς. Ο ίδιος αγαπάει πολύ την Ιστορία, αλλά θεωρεί ότι αυτή η τάση έχει κι άλλη αφετηρία. «Επαιξε ρόλο η οικονομική-πολιτιστική κρίση των τελευταίων ετών», μου λέει. «Σε τέτοια σταυροδρόμια, κάθε λαός νιώθει χαμένος και ο καθένας προσπαθεί να δει τι φταίει κοιτάζοντας πίσω. Είναι και ζήτημα αναζήτησης ταυτότητας, ειδικά για τη γενιά μου». Είναι 39 ετών. →

Όσο κι αν είναι παρωχημένο να συζητάμε ότι ΤΑ ΚΟΜΙΚΣ ΔΕΝ ΤΕΛΕΙΩΝΟΥΝ ΣΤΟΝ ΜΙΚΙ ΜΑΟΥΣ ή στον Σούπερμαν, αρκετός κόσμος τα αντιμετωπίζει ακόμη ως ένα είδος για παιδιά και εφήβους.

Ο Θανάσης Πέτρου ανάμεσα στις δημιουργίες του. Θεωρεί ότι η κινητικότητα των τελευταίων ετών βοηθάει στην αναδιάρθρωση του τοπίου.

COVER STORY

κόμικ

Ένα μικρό δείγμα από το Κοινοβουλευτικό Συγγράμμα που γεννήθηκε! του Αντώνη Βαβαγιάννη, που αναμένεται προσεχώς από την Jemma Press.

ΤΕΧΝΗ

Εργαζόταν για χρόνια στην εστίαση, αλλά η επιτυχία του 1800 του άνοιξε κάποιες πόρτες, όπως λέει, και πλέον απασχολείται στον χώρο της εικονογράφησης.

Τι σημαίνει όμως «επιτυχία» για ένα ελληνικό κόμικ; «Αν πουλήσει πάνω από 1.000 αντίτυπα, σημαίνει ότι έχει πάει καλά», μου λέει ο κ. Σταυρινός. Υπάρχουν βεβαίως και οι εξαιρέσεις. Π.χ. το *Logicomix* (εκδ. Ίκαρος, Δοξιάδης, Παπαδημητρίου, Παπαδάτος, Di Donna) είναι εκτός συναγωνισμού. Το ίδιο και πολλές δουλειές του Αρκά (εκδ. Πατάκη). Ένα ίσως ανέλπιστο μπεστ σέλερ ήταν ο *Ερωτόκριτος* (εκδ. Polaris), που έχει πουλήσει πάνω από 13.000 αντίτυπα. Ο Δημοσθένης Παπαμάρκος και ο Γιάννης Ράγκος διασκεύασαν το κλασικό κείμενο του Κορνάρου, το σχέδιο το έκανε ο Γιώργος Γούσης και, όπως μου λέει ο εκδότης Γιώργος Ζαρρής, «ήταν μια τεράστια επιτυχία». Μου εξηγεί ότι η προσαρμογή λογοτεχνικών έργων σε graphic novel είναι μια ισχυρή τάση της τελευταίας δεκαετίας. Ενδεικτικά αναφέρω ότι τα προηγούμενα χρόνια μεταφέρθηκαν σε κόμικ η *Κερένια κούκλα* του Χρυστομάνου (εκδ. Comicdom Press), ο *Μεγάλος περίπατος του Πέτρου* της Άλκης Ζέη (εκδ. Μεταίχμιο), τα *Μυστικά του βάλτου* της Πηνελόπης Δέλτα (εκδ. Polaris) κ.ά.

«Όλα αυτά έχουν πάει καλά, γιατί αγγίζουν το κοινό της λογοτεχνίας», λέει ο κ. Ζαρρής. «Κερδήθηκε ένα περιφερειακό κοινό, που δεν είχε εξοικείωση με τα κόμικς, ούτε και διάθεση να αποκτήσει. Αλλά αυτά τα αγόρασε». Αρκετοί επίσης αναζήτησαν αυτά τα βιβλία για τα παιδιά τους, με τη λογική ότι η «νέα γενιά δεν διαβάζει», αλλά ίσως γοητευτεί από μια πιο φιλική μορφή. «Οι λογοτεχνικές διασκευές έχουν αλλάξει σιγά σιγά την αντίληψη του κόσμου για τα

κόμικς», μου λέει ο Kanellos Cob, που πέρασε πάνω από έναν χρόνο δουλεύοντας με κάθε λεπτομέρεια τον *Ζητιάνο* (εκδ. Polaris) του Καρκαβίτσα. «Με αυτόν τον τρόπο έχει συστηθεί το μέσο σε ένα κοινό που δεν θα ενδιαφερόταν σε αντίθετη περίπτωση. Αυτό που πρέπει τώρα να κάνει ο καθένας μας είναι να σεβαστεί τη δουλειά του».

ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΣΤΟ ΙΝΤΕΡΝΕΤ

Το φθινόπωρο του 2017 κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος του περιοδικού *Μπλε Κομήτης*. Είχε καλό χαρτί, πλούσια ύλη, μια όμορφη εικονογράφηση στο εξώφυλλο από τον Παναγιώτη Παναζή και, όπως διαβάζω σήμερα σε εκείνο το πρώτο editorial, είχε την πρόθεση να συνεχίσει την παράδοση των περιοδικών κόμικς που διαμόρφωσαν την ελληνική σκηνή, από την εποχή του *Μικρού Ήρωα* μέχρι φυσικά τη *Βαβέλ*, το *Παρά Πέντε*, το 9 κ.ά. Ο *Μπλε Κομήτης* ολοκλήρωσε την πορεία του δύο χρόνια αργότερα. «Ήταν ένα καλό εγχείρημα», μου λέει ο Γιώργος Γούσης, που είχε αναλάβει την αρχισυνταξία. «Παρουσιάσαμε τις τάσεις της στιγμής με νέους και καταξιωμένους δημιουργούς, αλλά το περιοδικό δεν είχε τον χρόνο να στιγματίσει πολύ κόσμο». Ήταν η απόδειξη ότι έχουμε περάσει πλέον σε μια άλλη εποχή: Ένας εκ των εκδοτών του, ο Γιώργος Ζαρρής, μου εξηγεί: «Όταν έβγαινε η *Βαβέλ*, για παράδειγμα, δεν ήταν μόνο κόμικς, ήταν ένα παράθυρο σε έναν άλλο κόσμο, δεν μπορεί να παίξει τον ρόλο αυτόν ένα περιοδικό σήμερα, οι δίαυλοι πλέον υπάρχουν αλλού». Το ζήτημα όμως δεν είναι ότι χάθηκε μια κουλτούρα ή ότι μεταφέρθηκε στο ίντερνετ – το ζήτημα είναι πολύ πιο πρακτικό. Ο Τάσος Ζαφειριάδης θυμάται ότι τα

Η κομίστικη κοινότητα γεννήθηκε στην Ελλάδα ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ, αλλά, μετά το πιο πρόσφατο εγχείρημα του *Μπλε Κομήτη*, έχει περάσει πλέον στο ίντερνετ.

χρόνια του 9 είχε ανθίσει η σκηνή για τον πολύ απλό λόγο ότι το περιοδικό πλήρωνε σταθερά τους δημιουργούς. «Ήταν πόλος έλξης και λόγος να γίνουν παραγωγές», μου λέει. Και είναι λογικό. Όταν έκλεισε το 9, αυτόν τον ρόλο ανέλαβε για πολλά χρόνια το *SoComix*, ένα σάιτ που λειτουργούσε με τη χορηγία της ΙΟΝ. «Ήταν βέβαια συγκεκριμένο το είδος που φιλοξενούσε, τα στριπ, όμως πολλές εκδόσεις βγήκαν μέσα από εκεί».

Εδώ και χρόνια, τα ελληνικά κόμικς περνούν μέσα από το διαδίκτυο και πολλοί δημιουργοί έχουν γίνει γνωστοί μέσα από την ιντερνετική τους παρουσία. Είναι αυτό ο σωστός δρόμος; Εξαργυρώνεται ο κόπος ενός δημιουργού με κάποια like στα κοινωνικά δίκτυα; «Δεν είναι έτσι», μου λέει η Αλέξια Οθωνάιου, «τις *Ιστορίες που κρύβονται σε προφανή μέρη*, μπορούσε ο καθένας να τις διαβάσει ολόκληρες εντελώς δωρεάν στο *SoComix*, παρ' όλα αυτά και τα δύο βιβλία μου έχουν πλέον εξαντληθεί. Ο κόσμος εξοικειώνεται μέσα από

Η Αλέξια Οθωνάιου με τα χαρακτηριστικά της σχέδια. Κάποια από αυτά, μαζί με άλλα αντικείμενα, θα τα βρείτε στο Curious Attic Shop στην πλατφόρμα Etsy.

Ο Γιώργος Τσούμης στα πόδια του διακρίνεται το εξοφελίο του *Ιησούς*, μιας έκδοσης που ξεχώρισε τα τελευταία χρόνια.

το ίντερνετ και, αν κάτι του αρέσει, μετά θέλει να το αγοράσει». Η Αλέξια έχει ένα πολύ ιδιαίτερο σχεδιαστικό ύφος, ποικίλες επιρροές και πολλές ιδέες. Πρόσφατα εικονογράφησε τον δίσκο του Θανάση Παπακωνσταντίνου, *Απροστάτευτος*, ένα «cd-κόμικ», όπως το χαρακτηρίζει, και ένα νουάρ-πολιτικό αθηναϊκό graphic novel με τίτλο *Η γυναίκα με τα τραπουλόχαρτα* (εκδ. Jemma Press). Είναι ο κόσμος των κόμικς ανδροκρατούμενος; τη ρωτάω. «Πολύ λιγότερο από παλιά», μου λέει, «έχει πλέον εξισορροπηθεί».

Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση δημιουργού που βρήκε τη θέση του στη σκηνή μέσα από το διαδίκτυο είναι αυτή του Αντώνη Βαβαγιάννη - τα *Κουραφέλκυθρα* είναι πιθανόν ό,τι πιο αστείο μπορεί να διαβάσει σήμερα κανείς στο ελληνικό ίντερνετ και το κοινό του είναι, δεδομένης της δυναμικής της χώρας μας, τεράστιο. «Για πολλά χρόνια, πριν από τα σόσιαλ μίντια, απευθυνόμουν σε λίγο κόσμο. Πρέπει να χτίσεις μια σχέση, και αυτό θέλει πολλή δουλειά. →

COVER STORY

Ο Αντόνης Βαβογιάννης στον χώρο όπου δημιουργεί. Σχολιάζει τη σημασία του ίντερνετ, αλλά και τη γοητεία του εντύπου.

ΤΕΧΝΗ

Το ίντερνετ έχει έναν χαρακτήρα εφήμερο. Επίσης, ένα πιο μεγάλο κόμικ δεν βρίσκει χώρο στο ίντερνετ, τα δικά μου τα διαβάζεις σε μια σελίδα. Ήθελα όμως να χτίσω κάτι πιο μεγάλο, να φτιάξω χαρακτήρες που επαναλαμβάνονται, να έχω μια παρουσία που να ξεπερνάει τα πέντε δευτερόλεπτα, να μπει λίγο παραπάνω στις ζωές των ανθρώπων που εκτιμούν το χιούμορ μου». Τα *Κουραφέλκυρα* κυκλοφορούν σε μια σειρά από την Jemima Press. «Το ίντερνετ φέρνει τον κόσμο, αλλά πάντα το έντυπο, που είναι όλα μαζεμένα, είναι πιο ωραίο».

Η «ΤΡΕΛΑ» ΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝ

Κάθε χρόνο στην Ελλάδα κυκλοφορούν 60-70 τίτλοι, μου λέει ο Γιώργος Ζαρρής, και θεωρεί ότι υπάρχει ικανός αριθμός καλών δημιουργών. «Κάποιοι έχουν μεγάλες δυνατότητες», συνεχίζει, «αλλά τους κρατάει πίσω το περιβάλλον». Επισημαίνει ότι στις βραβεύσεις βιβλίων που γίνονται στη χώρα μας, επίσημες και ανεπίσημες, το κόμικ ως είδος αγνοείται. «Η σκηνή παραμένει απομονωμένη», καταλήγει και μου περιγράφει την προοπτική της αναβάθμισης της υπάρχουσας Ακαδημίας σε έναν φορέα πιο δραστήριο.

Υπάρχουν και αυτοί που βρήκαν διέξοδο στο εξωτερικό, μεγάλα ονόματα της ελληνικής σκηνής, όπως ο Βασίλης Λώλος, ο Μιχάλης Διαλυάς, ο Ηλίας Κυριαζής, μεταξύ άλλων. Ο Kanellos Cob εργάστηκε και αυτός στο εξωτερικό μετά τις σπουδές του στη Γαλλία, μια χώρα όπου το κόμικ, όπως λέει, «βρίσκεται παντού». Πιστεύει ότι αυτό που χρειάζεται για να εξοικειωθούμε με αυτή την κουλτούρα στην Ελλάδα είναι να παρεισφρήσει το κόμικ σε άλλα μέσα. «Να

μπει στην εκπαίδευση, για παράδειγμα, να διδαχτεί η νέα γενιά ιστορία ή μαθηματικά μέσα από ένα στριπ».

Μπορεί το κόμικ να κερδίσει περισσότερους οπαδούς; «Θεωρητικά ναι, μπορεί, αλλά δεν περιμένω καμία έκρηξη», μου λέει ο Τάσος Ζαφειριάδης. «Θα μπορούσαν απλώς να είναι λίγο πιο θαρραλέοι οι εκδότες, πάντως, υπάρχουν βιβλία που άξιζαν καλύτερης τύχης και παράπεσαν επειδή δεν είχαν τη διανομή που τους αναλογούσε, ούτε την κάλυψη από τον Τύπο. Το ένα φέρνει το άλλο: αν το κόμικ αποκτήσει ως είδος μεγαλύτερη διείσδυση, τότε θα είναι πιο ασφαλές για τον δημιουργό να συνεχίσει να το κάνει, αλλά και να βρει εκδότη. Έπειτα από τόσα χρόνια στον χώρο, νιώθω ακόμη μερικές φορές ότι σε κάθε βιβλίο πρέπει να περάσω οντισιόν».

Βεβαίως, η Ρώμη δεν χτίστηκε σε μία μέρα. Η ελληνική σκηνή κάνει σταθερά βήματα εδώ και χρόνια, αλλά έχει να κάνει μερικά ακόμα. «Επιμονή και όρεξη χρειάζεται από την πλευρά των δημιουργών και εμπιστοσύνη από τους εκδότες που πρέπει να επενδύσουν», μου λέει ο Θανάσης Πέτρου. «Ο κόπος πρέπει κάπως να αμειφθεί, δεν μπορεί να βασιστεί μια σκηνή απλώς στην τρέλα των δημιουργών». Πιθανόν, πάντως, καμία άλλη καλλιτεχνική κοινότητα δεν είναι τόσο παθιασμένη και τόσο ενωμένη όσο αυτή. Στις συζητήσεις από τις οποίες προέκυψαν τα παραπάνω, όλοι διαφώνησαν τις δουλειές συναδέλφων τους και τις εκδόσεις άλλων οίκων, με τη σκέψη τους να λειτουργεί κυρίως στο πρώτο πληθυντικό. «Η αγορά του κόμικ δεν είναι μεγάλη», λέει ο Kanellos Cob, «αυτό που θέλουμε όλοι είναι ο χώρος να συνεχίσει να ανεβαίνει». ■

©ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΑΚΑΛΑΪΗΣ

κόμικ

Ο Θανάσης Καραμπόλιος δημοεύργει το 1899. Δεξιά, ο Τάσος Ζαφειριάδης με κάποια από τα βιβλία του στο σπίτι του στη Θεσσαλονίκη.

Σκηνή από τη διασκευή του *Ερωτόκριτον* σε graphic novel από τις εκδόσεις Polaris, μια σημαντική εμπορική επιτυχία.

COVER
STORY

κείμενο
ΠΑΝΤΕΛΗΣ
ΤΣΟΜΠΑΝΗΣ

Η καρδιά της κομίστικης κοινότητας χτυπάει
στο εμβληματικό φεστιβάλ Comicdom CON Athens.

ΤΕΧΝΗ

Ένα από τα έργα
της διανοήσε
έκδοσης Οι
ιστορίες μας, μας
έφεραν εδώ, που
θα παρουσιαστεί
στη φετινή
διοργάνωση.

το ραντεβού των κομικάδων

κόμικ

ΠΑΜΕ ΠΙΣΩ ΣΤΟ 2006, την περίοδο που το φεστιβάλ της *Baβέλ* ήταν η πιο ξεχωριστή γιορτή για την κοινότητα των κόμικς. Αναγνωρίζοντας την πρωτοπορία του στον χώρο, ο Ηλίας Κατριτζιγιανόγλου, ο Γιάννης Κουρουμπακάλης, ο Δημήτρης Σακαρίδης και η Λίδα Τσενέ είχαν το όνειρο να διοργανώσουν ένα φεστιβάλ αφιερωμένο στα κόμικς και στην ποπ κουλτούρα που τα περιβάλλει, εμπνεόμενοι από αντίστοιχα φεστιβάλ του εξωτερικού. Έτσι, δημιούργησαν το Comicdom CON Athens, με την Ελληνοαμερικανική Ένωση να αγκαλιάζει την προσπάθειά τους. Εκεί, κάθε χρόνο, νέοι και εδραιωμένοι καλλιτέχνες, εκδότες και κοινό αλληλεπιδρούν πάνω από τους πάγκους των εκδόσεων, με τις νέες δουλειές να παρουσιάζονται στη μεγάλη γιορτή.

Έπειτα από δεκαπέντε διοργανώσεις, οι δύο ημέρες της διοργάνωσης έγιναν τρεις, οι τρεις καλλιτέχνες των αυτοεκδόσεων το 2006 ξεπέρασαν τους εκατό και οι σχεδόν 1.500 επισκέπτες έφτασαν πέρυσι τον Σεπτέμβριο τους 20.000. Πώς εξηγείται αυτό το ενδιαφέρον; «Αφενός από τη δημιουργική ακμή της τελευταίας δεκαεταετίας», αναφέρει ο κ. Κατριτζιγιανόγλου, «αφετέρου από το γεγονός ότι η διοργάνωση, ούσα προσλωμένη στα κόμικς και όχι ευρύτερα στις παραφράδες της ποπ κουλτούρας, προσελκύει ένα κοινό που συνειδητά ενδιαφέρεται για τα κόμικς έντυπα και τα ψηφιακά. Παίζει ρόλο και ότι είμαστε το μόνο φεστιβάλ αυτής της κλίμακας που παραμένει με δωρεάν είσοδο, άρα υπάρχει περιθώριο στον επισκέπτη να στηρίξει τους καλλιτέχνες».

Η Ελλάδα δεν έχει την παράδοση που κουβαλούν οι Γάλλοι και οι Ιταλοί, αλλά εμφανίζει μια δυναμική που προσελκύει το ενδιαφέρον ξένων επισκεπτών και προσκεκλημένων. «Αυτό που μας λένε συχνά οι διεθνείς προσκεκλημένοι μας είναι ότι εντυπωσιάζονται από το γεγονός ότι το κοινό είναι σχεδόν μοιρασμένο μεταξύ ανδρών-γυναικών, κάτι που σπάνια συναντά κανείς σε διεθνή φεστιβάλ κόμικς που κατά κύριο λόγο “ανδροκρατούνται”», λέει ο κ. Κατριτζιγιανόγλου. Και, παρά το εμπόδιο της γλώσσας, υπάρχει σταθερά ενδιαφέρον από το εξωτερικό.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΥΤΟΕΚΔΟΣΕΩΝ

Ένας από τους ιδιαίτερα δημοφιλείς πυρήνες του Comicdom CON Athens που αναδεικνύει τη δυναμική της ελληνικής σκηνής των κόμικς είναι το Self Publishers Alley, δηλαδή ο χώρος των αυτοεκδόσεων. Το προφίλ των ανθρώπων πίσω από τις αυτοεκδόσεις περιλαμβάνει «μετέφηβους που ξεκινούν με τις αυτοεκδόσεις τους, “βετεράνους” του χώρου που προτιμούν να αυτοεκδίδουν, παρότι η δουλειά τους μπορεί να είναι ισάξια ή και καλύτερη από αντίστοι-

χες επίσημων εκδοτικών», παρατηρεί ο κ. Κατριτζιγιανόγλου. Αυτές οι προσπάθειες των ανεξάρτητων δημιουργών βρίσκουν διέξοδο για την κυκλοφορία τους μέσω του Comicdom CON αλλά και των σόσιαλ μίντια.

Με καταγωγή από τη Χίο, η 21χρονη Erinto θα συμμετάσχει φέτος για πρώτη φορά στο Comicdom CON Athens, όπου θα μοιραστεί το *Απόπλους*, μια πρώτη απόπειρα να αφηγηθεί ένα μικρό κομμάτι της ιστορίας της σε μορφή κόμικ. Η θεματική της δουλειάς της ελίσσεται ανάμεσα στη φαντασία του Μεσαίωνα και του sci-fi. Τι πιστεύει πως θα κερδίσει από αυτή την εμπειρία; «Το βασικότερο δώρο που μπορεί να προσφέρει το φεστιβάλ σε νέους καλλιτέχνες είναι η ευκαιρία της δικτύωσης», αναφέρει και προσθέτει πως ο κάθε καλλιτέχνης υπηρετεί το δικό του στίλ και με τον χρόνο θα βρει το κοινό του, ενώ παρατηρεί στον χώρο το αίσθημα αλληλεγγύης απέναντι στους νέους καλλιτέχνες που κάνουν τα πρώτα τους βήματα.

Με αυτή την άποψη φέρεται να συμφωνεί και ο 19χρονος Νίκος Σταυριανός, παλιός γνώριμος του Comicdom CON Athens. Από το άρθρο του Κώστα Λαμπρόπουλου στο comicdom.gr (20/4/2011) μαθαίνουμε πως στην ηλικία των έντεκα ετών δημιούργησε το fanzine με τίτλο *Ταυρομαχίες*, μια ιστορία χωρίς διάλογο που εξαντλήθηκε μέσα σε λίγες ώρες. Φέτος, θα παρουσιάσει την καινούργια του ιστορία με τίτλο *Living Like Skeletons*. Για τον ίδιο, το μυστικό της επιτυχίας των αυτοεκδόσεων βρίσκεται στην καλλιτεχνική ελευθερία, αφού, όπως αναφέρει, «προτεραιότητα των δημιουργών είναι να εκφράσουν αυτό που θέλουν». ■

INFO Το 16ο Comicdom CON Athens θα πραγματοποιηθεί από τις 15-17 Απριλίου στην Ελληνοαμερικανική Ένωση και στην πλατεία Κλαυθμόνος.